

KA EVROPSKOM DRUŠTVU
OGRANIČENJA I PERSPEKTIVE

IZDAVAČ

Institut društvenih nauka
Beograd, 2018

ZA IZDAVAČA

Dr Goran Bašić

UREDNICI

Dr Lilijana Čičkarić
Prof. dr Aleksandar Bošković

RECENZENTI

Prof. dr Mirjana Bobić
Prof. dr Slobodan Zečević
Dr Bojan Todosijević

LEKTURA

Anka Jakšić

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Milorad Mitić

ŠTAMPA

RIC grafičkog inženjerstva
Tehnološko-metalurškog fakulteta, Beograd

zbornici

KA EVROPSKOM DRUŠTVU

OGRANIČENJA I PERSPEKTIVE

INSTITUT
DRUŠTVENIH NAUKA
BEOGRAD
INSTITUTE
OF SOCIAL SCIENCES
BELGRADE

MARIJANA MAKSIMOVIĆ

Naučna saradnica u Centru za ekonomska istraživanja
Instituta društvenih nauka u Beogradu
mmaksimovic@idn.org.rs

VALENTINA IVANIĆ

Cultural Due Diligence Institute
valentina.ivanic@sbb.rs

Evropska unija u promenljivom ekonomskom okruženju¹

Apstrakt

Od pada Berlinskog zida (9 novembra 1989) koji je bio simbol hladnog rata i gvozdene zavese, dogodile su se velike promene u samoj Evropskoj uniji, ali i u njenom okruženju. S tom godinom povezuje se i početak treće faze globalizacije, koja je dovela do pojave zvane „novi svet“. Pomenute promene dovele su i do proširenja Evropske unije: tada su primljene nove zemlje članice, čiji je broj kasnije rastao. Te zemlje deo su Ekonomske i monetarne unije, ali nisu sve članice evrozone. U gotovo istom periodu zemlje Zapadnog Balkana prolazile su kroz razne krize, koje i danas traju, sprečavajući ih da se priključe velikoj evropskoj porodici. Iako je Srbija prvobitno trebalo da se priključi EU početkom devedesetih godina, potom 2012. – danas je i dalje neizvesno da li će uspeti 2025. da postane punopravna članica. Intenzivniji proces pridruživanja počeo je u drugoj deceniji XXI veka i podrazumeva vođeno pridruživanje na više nivoa EU. U radu je korišćen komparativni metod u analizi stanja u pojedinim oblastima zemalja članica: ljudskih resursa, inovativnosti i međunarodnih ekonomskih odnosa. Priključivanje regionalnim integracijama, kao što su EU ili pak JIE (zemlje Jugoistočne Evrope ili često upotrebljavani naziv Zapadni Balkan) – omogućilo bi formiranje zone slobodne trgovine, a time i priliv stranih direktnih investicija. Analiza ukazuje na opadajući trend izdvajanja kompanija za istraživanje i razvoj, što upućuje na to da neće biti promene modela konkurentnosti u zemljama JIE.

ključne reči: Evropska unija, okruženje, inovativnost, ljudski resursi.

---

¹ Ovaj prilog je rezultat rada na projektu *Modeliranje razvoja i integracija Srbije u svetske tokove u svetlu ekonomskih, društvenih i političkih gibanja* (179038), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Od svog osnivanja pa do danas Evropska unija (EU) prošla je kroz više faza razvoja i procesa priključenja novih članica. Unija je u samo poslednjih deset godina, od 2008. do 2018. prevazišla dve krize. Prva je bila globalna finansijska kriza iz 2008. godine, a druga kriza evra. Dakle, samo pre tri godine evrozona je bila u velikoj krizi, a od 2016. doživela je snažan rast, smanjujući deficit budžeta, a takođe i dug (Regling 2018a). Evrozona je geografski i ekonomski region koji se sastoji od onih zemalja EU koje su prihvatile evro kao svoju nacionalnu valutu. Evro je zvanična valuta tih zemalja i predstavlja finansijsku zajednicu od 1999. Nju od 2018. čini devetnaest zemalja (od ukupno 28 u EU): Austrija, Belgija, Kipar, Estonija, Finska, Francuska, Nemačka, Grčka, Irska, Italija, Letonija, Litvanija, Luksemburg, Malta, Holandija, Portugalija, Slovačka, Slovenija i Španija. Evro štampa i njime upravlja Evropski sistem centralnih banaka (ESCB)². Monetarna unija je uspostavljena 2002. godine, i od tada se evro koristi kao jedinstvena valuta, a evrozona je postala najveći ekonomski entitet na svetu. Bio je to veliki korak u ekonomskoj i političkoj istoriji. Sve ostale zemlje EU moraju usvojiti evro kada ispune određene kriterijume. To sada uključuje Mađarsku, Švedsku, Bugarsku, Hrvatsku, Češku Republiku, Poljsku i Rumuniju³. U ovom radu u prvom delu prikazujemo stabilizaciju grčkog duga u evrozoni, a u drugom pratimo implementaciju SEE 2020. i napredak u ostvarivanju ciljeva u odnosu na EU-28 u domenu integracije u globalne ekonomske tokove, kao i u domenu istraživanja, razvoja i inovativnosti i konkurentnosti.

EU i konsolidacija ekonomske krize u Grčkoj

Kao odgovor na ekonomsku krizu 2008. najveću u poslednjih 80 godina, razvijen je „paket mera” koji se sastojao od sledećeg: zemlje u krizi su sprovele reforme, konsolidovale javne finansije i poboljšale konkurentnost. Dotadašnja loša ekonomska politika povećanja plata i zarada, gubitak konkurentnosti i deficit budžeta, doveli su do gubitka pristupa tržištu kapitala. To je značilo da investitori ne odobravaju nove

² <https://www.investopedia.com/terms/e/eurozone.asp>, 9.8.2018.

³ <https://www.investopedia.com/articles/investing/043015/what-are-advantages-not-adopting-euro.asp> 9.8.2018.

kredite tim zemljama. *Prva mera* morala se sprovesti iz tih razloga. *Dru- ga mera* bila je poboljšanje i proširenje ekonomske i budžetske koordinacije i monitoringa na evropskom nivou. Ovo je dovelo do toga da Evropska komisija identifikuje i druge makroekonomske neravnoteže i prati njihov razvoj. *Treća mera* sastojala se u tome što je Evropska centralna banka (ECB) stabilizovala evro nekonvencionalnom monetarnom politikom. *Četvrta* se odnosila na stvaranje Evropske bankarske unije s Jedinstvenim nadzornim mehanizmom (SSM) – s ciljem da se nadgledaju sistemski važne banke – i Mehanizmom za jedinstvenu rezoluciju (SRB) za rešavanje statusa banaka u hitnim slučajevima i okončavanja njihovog poslovanja. *Peta mera* odnosila se na uspostavljanje fondova za spasavanje evra, i to Evropskog fonda za finansijsku stabilnost (EFSF) i Stalnog evropskog mehanizma za stabilnost (EMS), ili stalnog paketa spasavanja, koji je mnogo doprineo prevazilaženju krize spasavajući mnoge zemlje da ne budu primorane da napuste evrozonu. Naime, EMS odobrava kredite na isti način kao i Međunarodni monetarni fond (MMF), a to uvek uključuje fiskalnu konsolidaciju, strukturne reforme i reformu bankarskog sektora. Pri tome, važan je povraćaj izgubljene konkurentnosti u monetarnoj uniji, ali i povraćaj poverenja investitora. Sredstva za spasavanje podrazumevaju novac za kredite zemljama izdavanjem redovnih obveznica, a zemlje programa se obavezuju da će svoje kredite u potpunosti otplatiti (Regling 2018a). EMS ima kapital veći od bilo koje međunarodne finansijske institucije (to je upisan kapital oko 700 milijardi evra i oko 80 milijardi evra u plaćenom kapitalu). Ta evropska institucija daje novac po niskoj kamatnoj stopi od 1% (najčešće se plaća oko 7% do 8%). U slučaju Grčke, krediti EMS godišnje štede toj zemlji oko 12 milijardi evra (to je 6,7 BDP-a Grčke u 2017.), bez troškova za evropske poreske obveznike.

Međutim, EFSF i EMS odobrile su kredite za pet zemalja: Grčku, Irsku, Portugaliju, Španiju i Kipar, i 2011. isplatile oko 280 milijardi evra. Od pomenutih, četiri zemlje su danas najdinamičnije privrede u EU, dok je Grčka još uvek u programu ESM. Razlozi za to su ti što je Grčka: bila u mnogo dubljoj krizi od drugih gorenavedenih zemalja, što je imala slabu administraciju u odnosu na druge zemlje evrozone, ali i to što je u 2015. obustavila reforme. Od 2016. godine Grčka beleži napredak, jer je smanjila plate i penzije za oko 20% – 30%, (one su rasle brže od produktivnosti, pa je zemlja izgubila konkurentnost). Od tada Grčka beleži suficit. Krajem avgusta 2018. završava se program pomoći Grčkoj, sa isplatom 15 milijardi evra.

Grčka će moći da otplati pozajmljeni novac sve dok troškovi servisiranja duga ne prelaze 15% – 20% BDP-a⁴. Osnovni cilj programa pomoći su reforme u toj zemlji i stvaranje osnova za zdrav i održiv rast. To je zajednički interes i Grčke i evrozone sa ESM-om kao najvećim njenim kreditorom⁵. Atina će biti pod nadzorom ESM-a sve dok ne otplati zajmove, pa je zato važno da nastavi ekonomske reforme kako bi pospešila privredni rast i konkurentnost, i nakon završetka programa (Regling 2018a). Grčka bi trebalo ESM-u da otplaćuje kredit do 2059. godine, kada treba da bude otplaćena poslednja rata. U isto vreme, ona ima redovne odnose sa MMF-om i zato će ta finansijska organizacija biti prisutna, ali neće učestvovati u kreditiranju. Ali u svakom slučaju, reforme grčke ekonomije ne bi smele da se prekidaju, jer ako nema reformi dug bi mogao postati neodrživ.

Za sada, zahvaljujući reformama, Grčka se vraća na tržište na održiv način, baš kao i Portugal i Irska, jer su EFSF i EMS do sada već isplatili skoro 190 milijardi evra. Evropska unija će sprovesti nadzor nad Grčkom u cilju provere da li se pridržava programa reforme, da li otplaćuje dug, kao i opreza da se zemlja ne vrati u prijašnje stanje. „Normalan nadzor“ podrazumeva pregled podataka svakih šest meseci, i praksa je međunarodnih kreditora, dok „pojačan nadzor“ zahteva procenu podataka svaka tri meseca. Poreske stope su visoke u Grčkoj, ali je bilo neophodno izvršiti fiskalno prilagođavanje. Treći program pomoći za Grčku zapravo bi značio vraćanje te zemlje na kolosek privrednog rasta.

Paketi zajma od ESM-a i EFSF-a su daleko najveći koji je svet ikada video. Dve institucije poseduju polovinu grčkog duga. Krediti, po veoma niskim kamatnim stopama s dugačkim rokom dospeća, daju Grčkoj fiskalni prostor za „disanje“ kako bi usmerili svoje javne finansije. I zbog pristupa reformi ESM-a koja podrazumeva i novac u gotovini, Grčka ostvaruje impresivan napredak u modernizaciji svoje ekonomije. Ona je primila dve trećine ukupnih sredstava koje su isplaćivali ESM i EFSF. Novac je davan pod strogim uslovima. Sredinom 2015. godine Atina je ušla u novi ESM program do 86 milijardi evra. To je bio treći program za zemlju. Grčka neće morati da počne otplatu svog kredita ESM-u pre 2034. godine (Regling 2018b). Zemlje evrozone pozajmile su Grčkoj 52,9 milijardi evra na bilateralnoj

⁴ Na primer, Nemačka je 2010. godine otplatila poslednju ratu duga prema Londonskom sporazumu iz 1953. godine.

⁵ Do sada je Grčka od EMS-a pozajmila oko 189 milijardi evra.

osnovi. U 2014. Grčka je suspendovala reforme, ali je 2015. zemlja ostala bez novca, propustila otplatu duga MMF-u i Atinska berza je bila zatvorena, tako da se u posljednjem trenutku pojavio treći program spašavanja Grčke.

Inače, Grčka je oduvek bila relativno zatvorena, ali kontrolisana interesima. Kada je 2001. prihvatila evro, mogla je da pozajmljuje novac po nižoj stopi nego ranije, vlada je podstakla potrošnju, a istovremeno i prihodi su oslabili, a javni dug je porastao. Zarade su porasle prebrzo i zemlja je postala preskupa da se takmiči na međunarodnom nivou. Rezultat toga bio je pad privredne aktivnosti i veliki porast nezaposlenosti (Regling 2018b). Nivo ekstremnog siromaštva porastao je sa 8,9% u 2011. na 15% u 2015. godini, a najviše su bili pogođeni penzioneri (Smit 2018). Ideja povratka na drahmu bila je odbačena zbog bojazni da bi dovela do hiperinflacije i, do pojave drugih znakova ekonomskog neuspaha. Grčka je uspela da prebrodi tu krizu, da se vrati na put stabilizacije i ostane u EMU⁶.

Grčka se vraća kao „normalna zemlja u evrozonu“. Stoga je i optimizam Aleksisa Ciprasa, premijera Grčke, da će zemlja povratiti stepen političke i finansijske nezavisnosti opravdan. Uslovi spasavanja vezani za takvu pomoć bili su teški, nepopularni i ponekad kazneni. Smanjenje plata i penzija, povećanje poreza i strukturne reforme, bili su u osnovi nepopustljivi zahtevi poverilaca. Smanjena je stopa fertiliteta i broj stanovnika za oko 3% zbog krize. Stabilizacija je rezultirala stopom nezaposlenosti od oko 20%. Zemlja koja je preživela okupaciju Turaka, brutalnu nemačku okupaciju, krvavi građanski rat i sedmogodišnju vojnu diktaturu pre povratka na demokratiju 1974. godine, prevazišla je i ovu najnoviju krizu. Ono što sledi jeste potreba da se pokretači rasta pretvore u kreativnost i produktivnost. Po isteku 2018. godine Grčka bi morala „nastaviti neophodne korektivne reforme kako bi podstakla produktivnost privrede, ojačala svoju konkurentnost i ponovo podstakla preduzetništvo“. Ipak, Grčka u „ovom svetu“ političkih moćnika i globalne nepredvidivosti, veruje u snagu ujedinjene Evrope. U ujedinjenoj Evropi, Grčka će preživeti, jer u suprotnom mogla bi se ugušiti u krizama, siromaštvu i nasilju (Smit 2018).

---

⁶ <https://investopedia.com/terms/e/emu.asp#ikzz5Ng7E3K8t>, 9.8.2018. Sličan paket pomoći prihvatio je i Kipar.

Nadalje, razvoj ESM-a i završetak stvaranja bankarske unije za EU su veoma važni. Završetak bankarske unije podrazumeva: prvo, stvaranje povratne pomoći za Fond, tako da on može da ima dovoljno novca tokom velike krize; drugo, zajedničko osiguranje depozita što čini završni blok za kompletiranje bankarske unije. Zajedničko osiguranje depozita zapravo dovodi do smanjenja fragmentacije finansijskih tržišta Evrope i dovodi do pomoći prilikom stvaranja zajedničkih finansijskih tržišta. Na taj način se otklanjaju strahovi štediša da evro može da se pretvori u novu nacionalnu valutu. Time se poboljšava monetarni mehanizam i monetarna politika evrozone čini efikasnijom. Jedan od instrumenata ESM-a je instrument predostrožnosti (koji ima i MMF). Inače, ESM je međuvladin ugovor zemalja članica, i pravno nije institucija EU, sve dok se Sporazum o EU ne izmeni. Međutim, ESM je nesumnjivo pružio veliki doprinos većoj stabilnosti, rastu i ulaganju u Evropi. On u celoj evrozoni održava pozitivnu ekonomsku situaciju. Sama Nemačka je oduvek bila skeptična kada se govorilo o spašavanju evra, čak je to smatrano „kršenjem zakona“, iako je Savezni ustavni sud Nemačke nekoliko puta presudio da su sredstva za spasavanje legalna. Nakon stvaranja ESM-a, princip stvarne odgovornosti i dalje važi (Regling 2018a).

U literaturi se, međutim može naći i primer kada evro nije usvojen unutar EU: primer Velike Britanije, što je bio i jedan od razloga koji je učvrstio tu zemlju u uverenju da treba da istupi iz Unije. Naime, Španija, Italija i Grčka, koje su zemlje članice EU, a usvojile su evro, suočile su se s velikim ekonomskim izazovima zbog ekonomske krize, dužničke krize, visokih zarada i penzija, visoke inflacije i smanjene produktivnosti. To je dovelo do toga da te tri zemlje izgube cenovnu konkurentnost za izvoz i nađu se u situaciji u kojoj nacije obično namerno vrše devalvaciju svoje valute, kako bi njen izvoz bio jeftiniji i atraktivniji. Međutim, kao članice evrozone, nijedna od tih zemalja nije imala moć ili opciju da devalvira svoju valutu, pošto deli evro sa 19 zemalja, a politike propisuje Evropska centralna banka. S druge strane, Velika Britanija, još uvek zemlja članica EU, nikada nije usvojila evro, uspela je brzo da devalvira svoju valutu kao odgovor na finansijsku krizu. Ekonomija ove zemlje brže se vratila na put stabilnosti nego ekonomija neke druge zemlje EU. Počev od 2008. godine, s obzirom da se Velika Britanija suočila s globalnom finansijskom krizom, uspela je brzo da smanji kamatne stope kako bi podstakla investicije i potrošnju u zemlji.

Za razliku od Velike Britanije, Evropska centralna banka nije pokrenula svoj program kvantitativnog olakšavanja do marta 2015. godine, punih sedam godina nakon finansijske krize. Ali izlazak Velike Britanije iz EU praćen je drugim problemima koji ovu zemlju čine i dalje manje konkurentnom⁷.

Danas je zona evra mnogo stabilnija nego što je bila na početku grčke dužničke krize, zbog toga je manje verovatno da će kriza u jednoj državi članici ugroziti valutni prostor u drugoj ili evropski prostor u celini. Vođe evrozone ističu da žele da izgrade „sindikata tržišta kapitala“, kao što je slučaj u Sjedinjenim Državama⁸. Očigledno, Evropa s Velikom Britanijom ili bez nje, nalazi se na raskršnici. Suočava se s mnogo većim ekonomskim, diplomatskim i bezbednosnim izazovima nego što je to bilo pre dve godine. Ali svakako, finansijski doprinos zemalja članica budžetu EU srazmeran je dubini odnosa i pripadnosti Uniji⁹. A simpatije velikih zemalja prema Evropskoj uniji, velikih zemalja kao što su Rusija, SAD, Kina ili Turska uvek su uslovljene interesima tih zemalja, ne predstavljaju siguran oslonac samoj EU.

Praćenje implementacije Strategije SEE 2020 do 2020. godine

Evropska komisija je u junu 2010. godine izradila *Strategiju razvoja Evrope do 2020. godine*. (*Europe 2020 A European Strategy for smart, sustainable and inclusive growth; European Commission, 2010*)¹⁰. Imajući u vidu da se ova Strategija odnosi samo na zemlje članice EU, OECD je pokrenuo inicijativu izrade *Strategije razvoja Južne Evrope do 2020. (Strategija JIE 2020) (South East Europe*

⁷ <https://www.investopedia.com/articles/investing/043015/what-are-advantages-not-adopting-euro.asp>, 9.8.2018.

⁸ <https://www.bloomberg.com/view/articles/2018-06-25/europe-s-monetary-union-is-still-unfinished-work>, 9.8.2018.

⁹ <http://bruegel.org/2018/07/the-eu-should-forget-its-red-lines-and-take-mays-plan-seriously/> 9.8.2018.

¹⁰ European Commission. 2010. Europe 2020 A European Strategy for smart, sustainable and inclusive growth <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.; 6.8.2018

2020 *Jobs and Prosperity in a European Perspective*, 2013), čiji su ciljevi bili izvedeni iz *Strategije razvoja Evrope do 2020. godine*.

Pod pojmom Jugoistočna Evropa podrazumevaju se Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Kosovo (Bez prejudiciranja statusa, u skladu s Rezolucijom 1244 i Deklaracijom o proglašenju nezavisnosti)*, Crna Gora, Srbija i Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija¹¹ (South East Europe 2020 *Jobs and Prosperity in a European Perspective* 2013: 9). Kako je Hrvatska postala članica Evropske unije, nakon što je Strategija za JIE 2020. usvojena, tako se u ovom radu u poređenju napretka u regionu JIE u odnosu na EU koristila formulacija EU-28, što indikuje prisustvo Hrvatske u EU¹².

Savet za regionalnu saradnju (Regional Cooperation Council) izradio je Strategiju razvoja Jugoistočne Evrope do 2020¹³ uz podršku Evropske komisije i dobio mandat da izveštava o napretku o ostvarivanju ciljeva koji su definisani Strategijom. Savet za regionalnu saradnju izveštavanje o implementaciji Strategije JIE 2020. prati preko nekoliko instrumenata kako onih koji su kvantitativni (SEE 2020 Annual Report on Implementation 2018)¹⁴, tako i onih koji su kvalitativne prirode (Balkan Barometer 2018: Public Opinion Survey)¹⁵, (Business Opinion Report Balkan Barometer 2018)¹⁶. Kao ključni cilj Strategije, može se navesti postizanje visokog i održivog ekonomskog razvoja, a samim tim i podsticanje većeg privrednog rasta u regionu, veći prosperitet i stvaranje novih radnih mesta, a sve to jačanjem regionalne saradnje i veze sa EU. Strategija je jasno usmerena na poboljšanje konkurentnosti Jugoistočne Evrope.

¹¹ Republika Makedonija je zvaničan naziv ove države, ali u zvaničnim aktima EU upotrebljava se naziv Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija (primedba autora).

¹² I Engleske.

¹³ Regional Cooperation Council. 2013. South East EuroEvrope 2020 *Jobs and Prosperity in a European Perspective* <https://www.rcc.int/files/user/docs/reports/SEE2020-Strategy.pdf>; 6.8.2018

¹⁴ Regional Cooperation Council. 2018. SEE 2020 Annual Report on Implementation 2017 (ARI) 2018 <https://www.rcc.int/pages/119/annual-report-on-implementation-of-the-see-2020-strategy>; 6.8.2018

¹⁵ Regional Cooperation Council. 2018. Balkan Barometer 2018: Public Opinion Survey, <https://www.rcc.int/pubs/66/balkan-barometer-2018-public-opinion-survey>; 6.8.2018

¹⁶ Regional Cooperation Council. 2018. Business Opinion Survey Balkan Barometer 2018; https://www.rcc.int/seeds/files/RCC_BalkanBarometer_BusinessOpinion_2018.pdf; 6.8.2018

Tabela 1. Pregled ciljeva Strategije za Jugoistočnu Evropu 2020. sa obeleženim dimenzijama u okviru kojih će se pratiti trend u kretanju odabranih indikatora

Pregled ciljeva Strategije za JIE 2020					
Opšti ciljevi	i. Povećanja prosečnog BDP per capita u zemljama JIE u odnosu na prosek EU; sa 36,4% (2010) na 44% (2020); ii. Povećanja trgovine robe i usluga sa 94,4 milijarde EUR (2010) na 209,5 milijardi EUR u 2020 iii. Smanjivanje trgovinskog deficita u zemljama JIE sa -15.7% (prosek u periodu 2008–2010) na -12,3% BDP-a u 2020 (kreiranje milion novih radnih mesta u zemljama JIE do 2020)				
Stu- bovi	Integrirani rast	Pametni rast	Održivi rast	Inkluzivni rast	Upravljanje
Ciljevi	iv. Rast intra regionalne trgovine u robi za više od 140% v. Rast godišnjeg priliva SDI u region najmanje za 160%	vi. Povećanje BDP-a po zaposlenim osobama za 32% vii. Povećanje visoko obrazovnog udela radne snage za 300.000 osoba	viii. Povećanje kreiranja novih biznisa na godišnjem nivou od 30.107 ka 33.760 ix. Povećanje izvoza robe i usluga <i>per capita</i> iz regiona u iznosu od 1,780 ka 4,250 EUR	x. Povećanje ukupne stope zapošljavanja, populacije iznad 15+ od 39,5% ka 44,4%	xi. Unapređenje efektivnosti vlada, mereno WB Governance Indeksom od 2,33 do 2,9 do 2020.
Dimen- zije	A. Zona slobodne trgovine B. Konkurentno ekonomsko okruženje C. Integriranje u globalne ekonomske tokove	D. Obrazovanje i kompetencije E. Istraživanje i razvoj i inovacije G. Digitalno društvo H. Kultura i kreativni sektori I.	J. Energetika K. Transport L. Okruženje M. Konkurentnost	N. Zapošljavanje O. Zdravlje	P. Efektivan javni servis Q. Anti korupcija R. Pravosuđe

South East Europe 2020 Jobs and Prosperity in a European Perspective, str. 6.

Kada su u pitanju opšti ciljevi koje je Strategija za JIE 2020. postavila, oni se tiču:

- i. Povećanja prosečnog BDP-a *per capita* u zemljama JIE u odnosu na prosek EU; sa 36,4% (2010) na 44% (2020).
- ii. Povećanja trgovine robe i usluga sa 94,4 milijarde EUR (2010) na 209,5 milijardi EUR u 2020.

- iii. Smanjivanje trgovinskog deficita u zemljama JIE sa -15.7% (prosek u periodu 2008-2010) na -12,3% BDP-a u 2020.
- iv. Kreiranje milion novih radnih mesta u zemljama JIE do 2020.

Po uzoru na Strategiju EU 2020, Strategija JIE 2020. planira da do opštih ciljeva dođe ostvarivanjem ciljeva u pet oblasti: integrirani rast, pametni rast, održivi rast, inkluzivni rast i upravljanje rastom. Za svaku od navednih oblasti, odnosno stubova, takođe se vezuju ciljevi za koje se smatra da ih je moguće ostvariti do kraja 2020. godine.

U radu koristimo komparativni metod u onim oblastima EU i zemalja JIE koje su ključne kada je u pitanju proces priključenja tih zemalja Uniji, kao što su: inovativnost, ljudski resursi, i konkurentnost. Upoređujemo prosečne vrednosti odabranih indikatora regiona JIE u odnosu na prosečne vrednosti za EU-28. Prikaz trendova u kretanju vrednosti odabranog seta indikatora u domenu integracije u globalne ekonomske tokove, istraživanja, razvoja, inovativnosti i konkurentnosti, ima za cilj da ukaže na to kolika je izvesnost u dostizanju punopravnog članstva u Evropsku uniju do 2025. godine za svaku od ekonomija JIE, a u tom kontekstu i za Srbiju.

Zemlje Zapadnog Balkana (ZB) prolazile su kroz razne krize. Neke od njih i danas traju, sprečavajući ih da se priključe velikoj evropskoj porodici. Poseban fokus u narednom delu teksta je na analizi navedenih oblasti kada je u pitanju Srbija za koju se prvobitno očekivalo da se priključi EU početkom devedesetih godina, potom 2012. a danas je i dalje neizvesno da li će uspeti 2025. godine da postane punopravna članica. Strategija za ZB predstavlja okvir u kome se ocenjuje da ni jedna od ekonomija ZB nije konkurentna u meri da se bez gubitaka izloži pritisku konkurentnosti unutar EU (A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans 2018:3).

Kako Strategija za JIE 2020. u odnosu na svaki od pet navedenih stubova ima indikatore kao i ciljeve za svaki od indikatora, tako se može pratiti napredak svake zemlje JIE u ostvarivanju ciljeva. Budući da takav izveštaj svake godine Savet za regionalnu saradnju objavljuje u svojim Godišnjim izveštajima o sprovođenju Strategije za JIE 2020, interesantno bi bilo pored pomenutih, većinom *input*

orijentisanih indikatora sagledati i neke od indikatora koji su orijentisani ka rezultatima, *output* indikatora. Indikatori orijentisani ka rezultatima daju jasniju sliku o kvalitetu politika unutar regiona JIE, kao i politika svake od ekonomija regiona. Naime, priključivanje nekoj od regionalnih ekonomskih integracija, u prvom redu EU, a potom i JIE kao specifičnom regionalnom ekonomskom prostoru (Consolidated Multi-annual Action Plan for a Regional Economic Area in the Western Balkans 2017)¹⁷ i prostoru zone slobodne trgovine (The Agreement on Amendment of and Accession to the Central European Free Trade Agreement 2006), ima efekta u srednjem roku – samo ako je praćeno politikama usmerenim na maksimiziranje pozitivnih efekata tog priključenja i politikama koje su usmerene na smanjivanje negativnih efekata priključenja. Takođe, veoma je važno napomenuti da uvođenje komplementarnih indikatora ima za cilj da sagleda i kako se region JIE, kao i svaka od zemalja članica u odnosu na pomenute oblasti pozicioniraju u odnosu na EU-28. U nastavku rada sagledavamo indikatore koji su selektovani kao komplementarni u odnosu na one koji su napred navedeni u tabeli 1.

U tabeli 1, Strategija za JIE 2020, obeleženi su stubovi i dimenzije u okviru kojih će se posmatrati indikatori koji bi omogućavali sagledavanje napretka u ostvarivanju ciljeva Strategije JIE 2020, na nivou prosečnih vrednosti za sam region JIE, a potom za svaku od ekonomija regiona JIE, kao i odnos prosečnih vrednosti odabranih indikatora za ceo region JIE u poređenju s prosečnim vrednostima istih indikatora za EU-28 u formi trenda.

Posmatraju se indikatori u okviru sledećih dimenzija:

- i. Integracija u globalne ekonomske tokove
  - i. Izvoz visoko tehnoloških proizvoda
  - ii. Istraživanje i razvoj
    - i. Istraživanje i razvoj; % BDP-a
    - ii. Troškovi kompanija na istraživanje i razvoj
  - iii. Saradnja između univerziteta i industrije u oblasti istraživanja i razvoja
  - iv. Kvalitet naučno-istraživačkih institucija

¹⁷ Consolidated Multi-annual Action Plan for a Regional Economic Area in the Western Balkans Six
https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2017/07/map_regional_economic_area_06_july_2017_clean_version.pdf; 06.08.2018.

- iii. Konkurentnost
  - i. BDP po zaposlenom
  - ii. Udeo srednje tehnološki intenzivnog i visoko tehnološki intenzivnog izvoza, kao i znanjem intenzivnih usluga u ukupnoj prodaji korporativnog sektora

Integracija u globalne ekonomske tokove

Ciljevi Strategije za JIE 2020. u sferi integrisanja u globalne ekonomske tokove su sledeći: uspešna integracija u svetsku ekonomiju, unapređenje pristupa tržištima kao što su EU, EFTA, Turska, Ruska Federacija, unapređeno učestvovanje u regionalnim lancima vrednosti i unapređeno poslovno okruženje (Regional Cooperation Council 2013:18). Sprovođenje napred navedenih ciljeva meri se putem različitih indikatora. Za potrebe ovog rada koristi se pokazatelj udela visoko tehnološki intenzivnog izvoza u ukupnom izvozu proizvedenih dobara.

U okviru stuba Integrisani rast, rast intraregionalne trgovine u robi za više od 140%, kao i rast godišnjeg priliva stranih direktnih investicija (u daljem tekstu SDI) u region najmanje za 160% – navode se kao ciljevi Strategije JIE za 2020. Ostvarenje navedenih ciljeva u svojim godišnjim izveštajima prati Savet za regionalnu saradnju (SEE 2020 Annual Report on Implementation 2018:10). U pomenutom Izveštaju se navodi da udeo intraregionalne trgovine u BDP-u pokazuje opadajući trend, što – ako se sagleda u vremenskom periodu od 10 godina, koliko postoji Sporazum o slobodnoj trgovinskoj zoni (The Agreement on Amendment of and Accession to the Central European Free Trade Agreement 2006)¹⁸ – ukazuje da još uvek postoje problemi koji ometaju trgovanje unutar regiona JIEa.

Sporazumi kojima se stvaraju zone slobodne trgovine dovođe ne samo do pozitivnih već i do negativnih konsekvenci. Potrebno je poznavati redosled nastajanja kako pozitivnih tako i negativnih posledica sprovođenja Sporazuma o stvarnju zona slobodne trgovine, kako bi se blagovremeno mogao prevenirati

¹⁸ The Agreement on Amendment of and Accession to the Central European Free Trade Agreement. 2006. <http://cefta.int/wp-content/uploads/2016/05/ANN1CEFTA-2006-Final-Text.pdf>, 06.08.2018.

nastanak negativnih efekata, ali i kako bi se mogle maksimizirati posledice pozitivnih efekata. Troškovi adaptacije (ekološki, ekonomski, kao i socijalni) na uslove koje nude zone slobodne trgovine trebalo bi da se pokriju u srednjem roku (Holzner, Ivanić 2012:358). S druge strane, jedan od pozitivnih očekivanih efekata koje nudi formiranje zona slobodne trgovine jeste i veći priliv SDI. Takva očekivanja su i dalje vezana za region JIE, iako trendovi ukazuju na situaciju koja se značajno razlikuje od očekivane.

Ekonomije JIE su, kada je u pitanju priliv SDI, daleko od ciljeva koji su postavljeni Strategijom za JIE 2020. Naime, u 2016. godini region JIE je zabeležio priliv od 4,6 milijardi EUR SDI, što je u odnosu na planiranih 7,3 milijarde EUR do 2020. godine tek na nivou od 27% u odnosu na planirani priliv (SEE 2020 Annual Report on Implementation 2018:11). Navedeni nalaz treba sagledavati i u svetlu receptivnosti regiona JIE za SDI. Iako se očekivalo da će priliv SDI dovesti do promenjene strukture izvoza ekonomija JIE, od resursno i radno intenzivnog ka srednje i visoko tehnološki intenzivnog – to se ipak nije desilo. Kada se govori o činiocima privlačenja SDI baziranih na inovativnosti, onda treba imati na umu kvalitet ljudskog kapitala. U prvim fazama tranzicije regiona JIE, očekivanja su bila da će SDI bazirane na efikasnosti (eficiency seeking) uticati na promenu strukture izvoza ekonomija JIE, dok bi SDI bazirane na inovativnosti trebalo da doprinesu promeni modela konkurentnosti ekonomija JIE, od modela baziranog na cenovnoj ka modelu baziranom na konkurentnosti utemeljenoj na inovativnosti (Ivanić 2017:78)¹⁹. Indikator prema kome se može pratiti kako SDI plasirane u region JIE menjaju strukturu izvoza tog regiona – jeste udeo visoko tehnološki intenzivnih proizvoda u izvozu finalnih proizvoda.

---

¹⁹ Ivanić V. 2017. Organizaciona kultura kao činilac konkurentnosti preduzeća u tranzicionim uslovima, Institut ekonomskih nauka: Beograd, str. 78; <http://www.library.ien.bg.ac.rs/index.php/monog/article/view/536/475>

Tabela 2. Vrednosti indikatora: Udeo visoko tehnološki intenzivnog izvoza u izvozu finalnih proizvoda za ekonomije JIE, i za EU-28 u 2010, kao i u zadnjoj dostupnoj godini²⁰

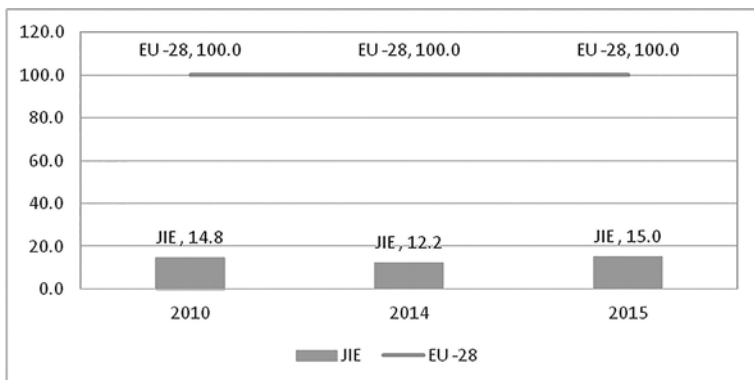
Indikator	Go-dina	ALB	BIH	KOS*	MKD	MNE	SRB	JIE Prosek	EU-28
Visoko tehnološki intenzivni izvoz, % u izvozu finalnih proizvoda	2015	1.5	2.8	n.a.	3.0	n.a.	n.a.	2.4	16.2
	2014	0.1	2.4	n.a.	3.1	n.a.	n.a.	1.9	15.4
	2010	0.9	2.6	n.a.	3.4	n.a.	n.a.	2.3	15.4

Tabela 3. Jaz između ekonomija JIE u odnosu na EU-28/JIE prosek (EU-28/JIE prosek 100)

Indikator	Go-dina	ALB	BIH	KOS*	MKD	MNE	SRB	JIE Prosek	EU-28
Visoko tehnološki intenzivni izvoz, % u izvozu finalnih proizvoda	2015	9.2	17.4	n.a.	18.5	n.a.	n.a.	15.0	100.0
	2014	0.8	15.5	n.a.	20.2	n.a.	n.a.	12.2	100.0
	2010	5.8	16.8	n.a.	22.0	n.a.	n.a.	14.8	100.0

World Bank Indicators.

Grafikon 1. Trend u jazu između ekonomija JIE i EU-28 u odnosu na udeo visoko tehnološki intenzivnog izvoza u izvozu finalnih proizvoda u periodu 2010–2015.

²⁰ <https://data.worldbank.org/indicator> 6.8.2018.

Kada su u pitanju ekonomije JIE, i perspektiva njihovog uključivanja u globalne ekonomske tokove, merena učešćem visoko tehnološki intenzivnog izvoza u ukupnom izvozu finalnih proizvoda u periodu od 2010. do 2015. godine izvesno je da ne postoje značajniji pozitivni pomaci u ovoj oblasti. Navedni trend ukazuje na nepovoljnu sektorsku alokaciju SDI, njihovu usmerenost ka resursno i radno intenzivnim sektorima. Podaci za Srbiju nisu bili dostupni u bazi *World Bank Indicators*.

Istraživanje, razvoj i inovativnost

Ciljevi Strategije za JIE 2020. u oblasti istraživanja, razvoja i inovativnosti su unapređenje izvrsnosti u istraživanju i produktivnosti investiranjem u ljudski kapital, unapređenje saradnje između nauke i industrije i transfer tehnologije, promocija inovativnosti u sferi biznisa i inovacionih *startup* preduzeća kao i izgradnja kapaciteta u ključnim istraživačkim i inovativnim institucijama²¹ (South East Europe 2020 Jobs and Prosperity in a European Perspective 2013: 22). Osim indikatora koji se koriste kako bi se merio progres u sprovođenju ciljeva Strategije za JIE 2020. u oblasti istraživanja, razvoja i inovativnosti (SEE 2020 Annual Report on Implementation 2018:10)²², u našem radu koristimo i komplementarne indikatore koji pokazuju napredak u ostvarivanje ciljeva u okviru oblasti istraživanje, razvoj i inovativnosti, a to su:

- i. Istraživanje i razvoj; % BDP-a
- ii. Troškovi kompanija za istraživanje i razvoj
- iii. Saradnja između univerziteta i industrije u oblasti istraživanja i razvoja
- iv. Kvalitet naučnoistraživačkih institucija

---

²¹ Regional Cooperation Council. 2013. South East Europe 2020 Jobs and Prosperity in a European Perspective <https://www.rcc.int/files/user/docs/reports/SEE2020-Strategy.pdf>, stt. 20. 7.8.2018

²² Regional Cooperation Council. 2018. SEE 2020 Annual Report on Implementation 2017 (ARI) 2018 <https://www.rcc.int/pages/119/annual-report-on-implementation-of-the-see-2020-strategy>, str. 10. 7.8. 2018

Troškovi kompanija za istraživanje i razvoj su niski kada su u pitanju tranzicione zemlje, pa tako i ekonomije regiona JIE. Razlog za takav nalaz leži u činjenici da se motivi vlasnika kompanija u tranzicionim zemljama razlikuju od motiva vlasnika kompanija u tržišnim ekonomijama. Jer, vlasnike kompanije u tranzicionim ekonomijama motiviše „vlasništvo“ nad njima, kao i opstanak umesto rast kompanije (Paunović, Ivanić 2013:460).²³ Izostanak usmerenosti na rast ima za rezultat i izostanak troškova za istraživanje i razvoj, a posledično i izostanak potrebe da se sarađuje s naučnoistraživačkim institucijama.

Tabela 4. Vrednosti individualnih indikatora za istraživanje, razvoj i inovativnost za ekonomije JIE, kao i EU-28 za 2010, 2014. i 2015. godinu

Indikator	God	AL	BIH	KOS*	MK	MNE	SRB	JIE Prosek	EU-28
Troškovi istraživanja i razvoja, % BDP	2014	n.a.	0.3	n.a.	0.5	0.4	0.8	0.5	2.0
	2013	n.a.	0.3	n.a.	0.4	0.4	0.7	0.5	2.0
	2010	n.a.	0.2	n.a.	0.2	0.4	0.7	0.4	1.9
Troškovi kompanija na istraživanje i razvoj	2015	2.9	2.5	n.a.	3.3	3.1	2.4	2.9	4.0
	2014	3.1	3.0	n.a.	3.1	3.2	2.5	3.0	3.9
	2010	2.7	2.7	n.a.	2.6	3.4	2.6	2.8	3.8
Sarađnja univerziteta i industrije u oblasti istraživanja i razvoja	2015	2.3	4.3	n.a.	3.7	4.0	3.2	3.5	4.4
	2014	2.3	4.3	n.a.	3.7	4.0	3.2	3.5	4.4
	2010	2.2	3.0	n.a.	3.5	3.8	3.5	3.2	4.3
Kvalitet naučno-istraživačkih institucija	2015	2.3	3.1	n.a.	4.0	3.8	3.8	3.4	4.9
	2014	2.6	3.9	n.a.	3.7	3.9	3.7	3.6	4.9
	2010	2.5	3.0	n.a.	3.5	4.4	3.9	3.5	4.6

Izvor: The Global Competitiveness Report 2014–2015, 2015.

²³ Paunović B., Ivanić V. 2013. Power distance and Uncertainty Avoidance as Factors of Competitiveness of Companies in AP Vojvodina; *Ekonomika preduzeća*: Beograd; Year LXI; No. 7–8; str. 457–470; <https://ses.org.rs/upload/Ekonomika%20preduzeća%207-8%202013.pdf> 7.8.2018

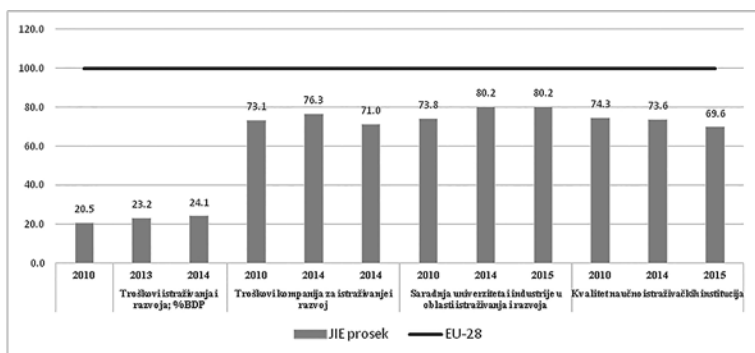
Tabela 5. Jaz između zemalja JIE u odnosu na EU-28 prosek (EU-28=100) u odnosu na indikatore za istraživanje, razvoj i inovativnosti za period 2010 – 2015.²⁴

Indikator	Godina	ALB	BIH	KOS*	MKD	MNE	SRB	JIE Prosek	EU-28
Troškovi istraživanja i razvoja, % BDP ¹	2014	n.a.	14.8	n.a.	25.6	17.7	38.4	24.1	100.0
	2013	n.a.	16.3	n.a.	21.7	18.7	36.0	23.2	100.0
	2010	n.a.	10.9	n.a.	11.4	21.2	38.3	20.5	100.0
Troškovi kompanija na istraživanje i razvoj	2015	71.2	63.0	n.a.	81.7	78.3	60.9	71.0	100.0
	2014	79.4	76.2	n.a.	80.5	81.8	63.3	76.3	100.0
	2010	71.6	69.2	n.a.	67.7	88.7	68.5	73.1	100.0
Saradnja univerziteta i industrije u oblasti istraživanja i razvoja	2015	53.4	98.6	n.a.	84.8	90.2	74.0	80.2	100.0
	2014	53.4	98.6	n.a.	84.8	90.2	74.0	80.2	100.0
	2010	51.4	68.4	n.a.	80.1	88.7	80.4	73.8	100.0
Kvalitet naučno-istraživačkih institucija	2015	47.0	64.1	n.a.	81.2	78.4	77.5	69.6	100.0
	2014	53.2	79.6	n.a.	76.8	81.0	77.2	73.6	100.0
	2010	53.2	64.1	n.a.	75.9	94.6	83.9	74.3	100.0

Napomene: podaci za Bosnu i Hercegovinu za „Troškove istraživanja i razvoja“ su za 2009. godinu, a ne za 2010; za Crnu Goru su za 2011. a ne za 2010; WEF: Bosna and Hercegovina: podaci su za 2013. a ne za 2014; JIE Prosek je izračunat na osnovu indikatora za Albaniju, BiH, BJR Makedoniju, Crnu Goru i Srbiju, podaci za Kosovo (Bez preudiciranja statusa, u skladu s Rezolucijom 1244 i Deklaracijom o proglašenju nezavisnosti)* nisu dostupni; Prosek za EU-28 je izračunat kao prosek vrednosti za EU zemlje.

²⁴ World Economic Forum. 2015. The Global Competitiveness Report 2014-2015; http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_7.8.2018

Grafikon 2. Trend u jazu između proseka zemalja JIE i proseka EU-28 u indikatorima za istraživanje, razvoj i inovativnost u periodu 2010–2015.

Kretanje odabranih indikatora u vremenu ukazuje na pozitivan trend kada je u pitanju izdvajanje JIE ekonomija u oblasti istraživanja i razvoja (mereno kao % u odnosu na BDP) ali i u odnosu na EU-28; kao i pozitivan trend kada je u pitanju saradnja između univerziteta i industrije u oblasti istraživanja i razvoja (od 73,1 do 80,2). Kada su u pitanju izdvajanja kompanija za istraživanje i razvoj tada se zapaža negativan trend. Negativan trend je evidentan i kada je u pitanju kvalitet naučnoistraživačkih institucija gde se beleži pad od 74,3 ka 69,6 u periodu od 2010. do 2015. godine. Kako se pitanje konkurentnosti situira uvek na kompanijskom nivou (Porter 1990:) ²⁵, prisustvo opadajućeg trenda kada su u pitanju izdvajanja kompanija za istraživanje i razvoj, kao i opadanje kvaliteta istraživačkih institucija ukazuje na to da se do 2025. godine ne mogu očekivati promene u modelu konkurentnosti JIE ekonomija. Opadanje kvaliteta naučnoistraživačkih institucija treba sagledati kao reakciju na opadajuću tražnju za istraživanjem i razvojem na kompanijskom nivou. Kada su u pitanju pojedinačne JIE ekonomije, od 2010. godine pa do perioda do kada je bilo moguće obezbediti dostupne podatke, istraživanje, razvoj i inovativnost su unapređeni u BJR Makedoniji i Bosni i Hercegovini, dok se u Srbiji i Crnoj Gori zapaža pogoršavanje stanja u ovoj oblasti.

²⁵ Porter M. 1990. The Competitive Advantage of Nations; The Free Press; New York; str. 9. 7.08.2018

Konkurentnost

Kako se konkurentnost u velikoj meri temelji na produktivnosti, tako se i indikator BDP po zaposlenom uzima kao svojevrsan surogat za produktivnost. Indikator TKIA (Total knowledge intensive activities) kao i BDP po zaposlenom – pripadaju strukturnim indikatorima za merenje konkurentnosti, za razliku od „policy indikatora“ koji se tiču lakoe osnivanja biznisa, dobijanja kredita, kao i sposobnosti zemlje da zadrži talente (Kavas, Koman, Mrak, Rojec 2016:59).²⁶

i. BDP po zaposlenom

ii. Udeo srednje tehnološki intenzivnog i visoko tehnološki intenzivnog izvoza kao i znanjem intenzivnih usluga u ukupnoj prodaji korporativnog sektora

Za definiciju indikatora koji sagledava udeo srednjeg i tehnološki intenzivnog izvoza, kao i izvoza usluga intenzivnih znanjem u ukupnoj prodaji korporativnog sektora pogledati²⁷

Tabela 6. Vrednosti indikatora konkurentnosti za ekonomije JIE i EU-28

Indicator	Year	ALB	BIH	KOS*	MKD	MNE	SRB	SEE Average	EU-28
BDP po zaposlenom (EUR)	2014	9.600	17.164	16.954	12.358	15.987	13.654	14.286	64.049
	2013	9.406	16.643	15.742	12.005	16.654	14.828	14.213	62.868
	2010	7.707	15.376	13.937	11.145	15.014	12.422	12.600	59.002
Udeo srednje i visoko intenzivnih proizvoda i znanjem intenzivnih usluga u ukupnoj prodaji korporativnog sektora (%)	2014	2.7	12.1	10.3	15.4	12.1	15.9	11.4	26.3
	2013	0.1	12.6	11.8	13.2	14.5	15.6	11.3	25.9
	2010	n.a.	14.7	n.a.	17.5	15.6	15.3	15.8	34.2

Napomene: (1) BDP po zaposlenom: vrednosti su po tekućim cenama; podaci za Kosovo*²⁸ su za 2009. a ne za 2010; (2) WEF data is for 2013 and not for 2010 since the indicators was introduced in 2013; (3) WBDB data for EU-28 for 2010 is w/o Malta

²⁶ Kavaš D., Rojec M., Mrak M., Koman K. 2016. System indicators for Monitoring the Implementation of SEE 2020 Strategy; RCC, Sarajevo, str. 59. 7.08.2018

²⁷ Eurostat indicators on High-tech industry and Knowledge-intensive services; Annex 8 – Knowledge intensive Activities by NACE Rev. 2; Total KIA categories https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/Annexes/htec_esms_an8.pdf 7.8.2018

²⁸ Bez prejudiciranja statusa, u skladu sa Rezolucijom 1244 i Deklaracijom o proglašenju nezavisnosti.

since the data for Malta is not available; (4) SEE Average is calculated from indicators of Albania (where available), Bosnia and Herzegovina, Kosovo* (where available), FYR of Macedonia, Montenegro and Serbia; (5) EU-28 is average value for EU countries.

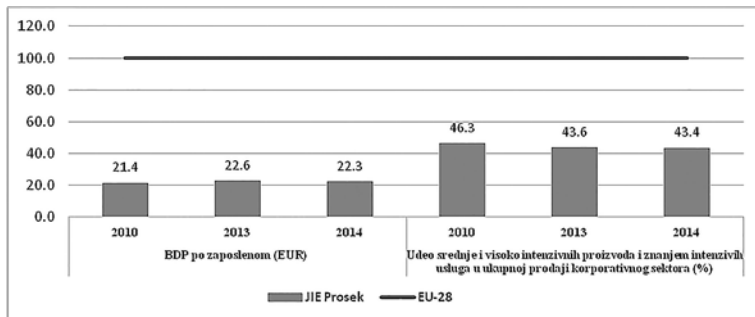
Tabela 7. Jaz između ekonomija JIE u odnosu na EU-28 prosek (EU-28=100) za indikatore konkurentnosti

Indikator	Year	ALB	BIH	KOS*	MKD	MNE	SRB	JIE Prosek	EU-28
BDP po zaposlenom (EUR)	2014	15.0	26.8	26.5	19.3	25.0	21.3	22.3	100.0
	2013	15.0	26.5	25.0	19.1	26.5	23.6	22.6	100.0
	2010	13.1	26.1	23.6	18.9	25.4	21.1	21.4	100.0
Udeo srednje i visoko intenzivnih proizvoda i znanjem intenzivnih usluga u ukupnoj prodaji korporativnog sektora (%) ²	2014	10.4	46.1	39.3	58.5	46.0	60.4	43.4	100.0
	2013	0.3	48.6	45.7	50.9	55.9	60.2	43.6	100.0
	2010	n.a.	43.1	n.a.	51.4	45.7	44.9	46.3	100.0

² <https://www.bvdinfo.com/en-gb/our-products/data/international/amadeus> (Dijk 2016) 7.8. 2018

Napomene: (1) BDP po zaposlenom: vrednosti su po tekućim cenama; podaci za Kosovo*²⁹ su za 2009. a ne za 2010; (2) WEF data is for 2013 and not for 2010 since the indicators was introduced in 2013; (3) WBDB data for EU-28 for 2010 is w/o Malta since the data for Malta is not available; (4) SEE Average is calculated from indicators of Albania (where available), Bosnia and Herzegovina, Kosovo* (where available), FYR of Macedonia, Montenegro and Serbia; (5) EU-28 is average value for EU countries

Grafikon 3. Trend u jazu između zemalja JIE i EU-28 u odnosu na indikatore konkurentnosti

²⁹ Bez prejudiciranja statusa, u skladu s Rezolucijom 1244 i Deklaracijom o proglašenju nezavisnosti.

Strukturni indikatori konkurentnosti pokazuju negativan trend kada je u pitanju region JIE u odnosu na EU-28. Kada je u pitanju BDP po zaposlenom na nivou proseka za region JIE uočava se rast od 12.600 EUR u 2010. ka 14.286 EUR u 2014. godini, ali to ne utiče na smanjivanje jaza koji postoji između regiona JIE i EU-28. Indeks proseka za JIE za pomenuti indikator porastao je sa 21,4 na svega 22,3 u posmatranom periodu. Udeo TKIA u prodaji je nizak na nivou regiona JIE. Dok je udeo TKIA u prodaji na nivou regiona JIE svega 11,4% u proseku (tabela 6) – taj prosek u slučaju EU-28 iznosi 28%. Udeo TKIA je najveći kada je u pitanju Srbija u odnosu na ostale ekonomije JIE i iznosi u proseku 15,6%.

U periodu nakon 2010. godine ekonomije JIE u odnosu na EU-28 beleže jaz u polju istraživanja, razvoja i inovativnosti, bez značajnih znakova poboljšanja. Srbija se pokazuje kao bolje pozicionirana unutar regiona JIE kada je u pitanju izdvajanje za istraživanje i razvoj kao deo BDP-a (tabela 5) i ta izdvajanja su u proseku na nivou od 37,6%, što je više u odnosu na prosek regiona JIE koji u istom vremenskom periodu iznosi 22,6%.

Kada je u pitanju konkurentnost i strukturni indikatori, evidentno je da region JIE u odnosu na jedan od najsadržajnijih indikatora kao što je BDP po zaposlenom, u poređenju sa EU-28 pokazuje zaostajanje za čak 78% (tabela 7). Jaz je veliki i kada je u pitanju kreiranje udela tehnološki i znanjem intenzivnih aktivnosti u prodaji korporativnog sektora (technology and knowledge intensive activities – TIKa) u poređenju s prosekom za ekonomije JIE i EU-28. Udeo u regionu JIE je samo 11,4%, dok je na nivou EU udeo ovih aktivnosti 26,3%. Ohrabrujući su nalazi kada je u pitanju Srbija, budući da udeo ovih aktivnosti u ukupnoj prodaji korporativnog sektora u Srbiji iznosi 54,9% u proseku u posmatranom periodu, dok se za isti period za region JIE može govoriti o prosečnom udelu na nivou od 44,43% (tabela 7).

Navedeni nalazi u velikoj meri sugerišu da se do 2025. godine aktuelni model razvoja ekonomije JIE, pa tako i Srbije ne može u velikoj meri promeniti. U srednjem roku, promene su moguće, uz najavu mera finansijske podrške koje se vezuju za Akcioni plan za podršku transformacije Zapadnog Balkana, ali samo pod uslovom da budu praćene adekvatnim merama minimiziranja negativnih efekata ulaska u EU, kao i merama maksimiziranja pozitivnih efekata članstva u Uniji. U tom periodu, Srbiju, kao i ostale zemlje Zapadnog

Balkana očekuje prilagođavanje promenama IT sektora, kao što prvobitno podrazumeva rad zasnovan na znanju, smanjenje potražnje za manuelnim radnicima i niskokvalifikovanim poslovima u sektoru industrije (Maksimović 2017:205).

Zaključak

Otkako je osnovana, Evropska unija se susreće s mnogim krizama i restrukturiranjima, ali se mora konstatovati da se sa svakom krizom nosila vrlo uspešno. Od 2016. evrozona je doživela snažan ekonomski rast. Jedno vreme vođena je ekonomska politika povećanja plata i zarada, gubitak konkurentnosti i deficit budžeta, a to je dovelo do nepoverenja kreditora. Moralo se nešto preduzeti i sada je EU stabilnija i spremnija za izazove, a jedan od njih je i politika proširenja. Politika proširenja Unije je u isto vreme i politika njenog jačanja do 2025. godine. Evropska unija podržava proces transformacije zemalja Zapadnog Balkana u okviru Akcionog plana za podršku transformaciji ZB, koji čini deo Strategije za Zapadni Balkan (A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans 2018)³⁰.

Postoji nekoliko inicijativa u navedenoj Strategiji kojima EU želi da posveti pažnju kada je u pitanju Zapadni Balkan i one se pre svega tiču unapređenja konkurentnosti ekonomija tog regiona. Jačanje ekonomija ZB treba da se temelji na rešavanju pitanja visoke nezaposlenosti, kao i razvoju ekonomije zasnovane na znanju. Niska produktivnost ekonomija ZB je takođe jedna od važnih strukturnih slabosti za koje se očekuje da će, kada bude rešena, doprineti jačanju konkurentnosti regiona. Stope rasta ekonomija Zapadnog Balkana, kao i nivo investicija ocenjuju se u Strategiji kao nedovoljni da značajnije smanje jaz između navedene grupe zemalja i EU (A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans 2018:5). Ovo ukazuje na činjenicu da je pred zemljama Zapadnog Balkana još mnogo prepreka koje treba

---

³⁰ European Commission. 2018. A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans. Strasbourg. https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf. 7.8.2018

savladati kako bi se prilagodile grupi zemalja EU-28. Pridruživanje za njih znači napredovanje i poboljšanje mnogih ekonomskih parametara, a samim tim i uslova života i rada.

LITERATURA

- CEFTA. 2006. *The Agreement on Amendment of and Accession to the Central European Free Trade Agreement*.
- Dijk B. v. 2016. *Amadeus*. Bureau van Dijk.
- European Commission. 2018. *A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*. Strasbourg: EC.
- European Commission. 2010. *Europe 2020 A European Strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. Brussels: European Commission.
- Eurostat. 2018. *Eurostat indicators on High-tech industry and Knowledge-intensive services*.
- Holzner M. & Ivanić V. 2012. Effects of Serbian Accession to the European Union. *Panoeconomicus*. 355-367.
- Ivanić V. 2017. *Organizaciona kultura kao činitelj konkurentnosti preduzeća u tranzicionim uslovima*. Beograd: Institut ekonomskih nauka.
- Kavas D., Koman K., Mrak M., Rojec M. 2016. *System of Indicators for Monitoring the Implementation of SEE 2020 Strategy*. Sarajevo: RCC.
- Maksimović M. 2017. Globalizacija i promene u domenu rada: život i rad preko aplikacija. Tematski zbornik *Svet i Srbija – vreme promena*. Grk Snežana, Molnar Dejan (pri.) Ekonomski fakultet. 199–220.
- Paunović B. & Ivanić V. 2013. Power Distance and Uncertainty Avoidance as Factors of Competitiveness of Companies in AP Vojvodina. *Ekonomika preduzeća*. 457–470.
- Porter M. 1990. *The Competitive Advantage of Nations*. New York: The Free Press.
- Regional Cooperation Council. 2013. *South East Europe 2020 Jobs and Prosperity in a European Perspective*. Sarajevo: RCC.
- Regional Cooperation Council. 2017. *Consolidated Multi-annual Action Plan for a Regional Economic Area in the Western Balkans*. Sarajevo: RCC.
- Regional Cooperation Council. 2018. *Balkan Barometer 2018: Public Opinion Survey*. Sarajevo : RCC.
- Regional Cooperation Council. 2018. *Business Opinion Report Balkan Barometer 2018*. Sarajevo: RCC.
- Regional Cooperation Council 2018. *SEE 2020 Annual Report on Implementation 2018*. Sarajevo: RCC.

Regling Klaus. 2018. Europa – quo vadis? The Role of the ESM – Panel discussion of the Economic Advisory Council and the Representation of the European Commission, 23, July, Múnich, Germany.

<https://www.esm.europa.eu/speeches-and-presentations/europa-quo-vadis-role-esm-speech-klaus-regling> <https://www.esm.europa.eu/speeches-and-presentations/europa-quo-vadis-role-esm-speech-klaus-regling>, 9.8.2018.

Regling Klaus. 2018. Klaus Regling in interview with Ta Nea (Greece) 16 June, Interviewer: Elena Laskari. <https://www.esm.europa.eu/interviews/klaus-regling-interview-ta-nea-greece> <https://www.esm.europa.eu/interviews/klaus-regling-interview-ta-nea-greece> , 9.8.2018.

Smit Helena. 2018. Has Greece finally escaped the grip of catastrophe? Ned 15 Jul, Guardian, <http://www.theguardian.com/world/2018/jul/15/greece-exit-final-international-bailout-debt-catastrophe>, 9.8.2018.

The World Bank. 2016. *World Bank Indicators*. World Bank.

UNDP. 2015. *Human Development Report*. <https://www.investopedia.com/terms/e/emu.asp> \ "ikzz5Ng7E3K8t" www.investopedia.com/terms/e/emu.asp#ikzz5Ng7E3K8t, 9.8.2018

World Economic Forum. 2015. *The Global Competitiveness Report 2014–2015*. WEF.

Internet izvori

<https://www.investopedia.com/terms/e/eurozone.asp> www.investopedia.com/terms/e/eurozone.asp, 9.8. 2018.

<https://www.investopedia.com/articles/investing/043015/what-are-advantages-not-adopting-euro.asp> www.investopedia.com/articles/investing/043015/what-are-advantages-not-adopting-euro.asp, 9.8. 2018.

<https://www.investopedia.com/articles/investing/043015/what-are-advantages-not-adopting-euro.asp> www.investopedia.com/articles/investing/043015/what-are-advantages-not-adopting-euro.asp, 9.8.2018.

<https://www.investopedia.com/contributors/53524/> Shobhit Seth , What Are The Advantages Of Not Adopting The Euro? 9.8.2018.

<https://www.bloomberg.com/view/articles/2018-06-25/europe-s-monetary-union-is-still-unfinished-work>, 9.8.2018.

<http://bruegel.org/2018/07/the-eu-should-forget-its-red-lines-and-take-mays-plan-seriously/>,%209.8" <http://bruegel.org/2018/07/the-eu-should-forget-its-red-lines-and-take-mays-plan-seriously/>, 9.8.2018.

Marijana Maksimović i Valentina Ivanić
EUROPEAN UNION IN A CHANGING
ECONOMIC ENVIRONMENT

Abstract

Since the fall of the Berlin Wall, which symbolized the Cold War and the Iron Curtain, on November 9, 1989, major changes took place within the European Union itself, but also in its surroundings. The beginning of the third phase of globalization is connected to that year, which led to the emergence of "a new world". The mentioned changes led to the enlargement of the European Union. At the time new member states were received, the number of which later grew. EU Member States are a part of the Economic and Monetary Union (EMU); however, not all of them form part of the eurozone. The countries of the Western Balkans have gone through various crises, which are still ongoing, preventing them from joining a large European family. Although Serbia initially ought to join the EU

in the early 1990s, and later in 2012, it is still uncertain whether it will succeed to become a full member in 2025. A more intensive process of joining began in the second decade of the 21st century and involves leading the accession to several levels of the EU. This paper used a comparative method and analysis of the situation in individual areas of member states, human resources, innovation and international economic relations. Thus, the integration of regional integration, such as the mentioned EU or SEE (Southeast European countries, or the often-used name of the Western Balkans) would enable the formation of a free trade zone, and thus the flow of FDI (foreign direct investment). Then, for example, the paper produced results that indicate a downward trend in the allocation of research and development companies, and accordingly, there will be no changes in the competitiveness model in SEE countries.

Key words: European Union, environment, innovation, human resources.